

Kocziszkó György

Az Észak-magyarországi régió szakképzés-fejlesztési stratégiája (2007-2013)^{1/}

A szakképzés az elmúlt években mind idehaza, mind pedig külföldön jelentős átalakuláson ment, ill. megy keresztül. Ezek a változások közel sem tekinthetők befejezetteknek, ennek oka, hogy a szakképzétségek struktúrájában és feltételrendszerében folyamatosan alkalmazkodni kell a gazdaság általános és helyi elvárásaihoz.

A szakképzést érintő kihívásokkal a térségek fejlettségüktől és nyitottságuktól függően különbözőképpen szembesülnek, ezért az országos képzésfejlesztési törekvéseken túl valamennyi régiónak specifikus válasszal is rendelkeznie kell saját gazdasági versenyképességének javítása érdekében, azaz *a szakképzésfejlesztésnek a regionális fejlesztési politika integráns részévé kell válnia.*

A fenti szempontokon túl az Észak-magyarországi régió esetében az alábbiak indokolták a szakképzés-fejlesztési stratégia kidolgozását:

- a) *A hatályos regionális és megyei fejlesztési tervek nem vagy csak érintőlegesen foglalkoznak a szakképzés kérdéseivel.* Holott, mint azt a nemzetközi gyakorlat is igazolja, gazdasági fellendülés aligha képzelhető el az oktatás, ezen belül különösen a szakoktatás összehangolt, tudatos fejlesztése nélkül.
- b) *Az Észak-magyarországi régió ún. humán fejlettségi indexe (HDI) az országos átlagnál alacsonyabb, a rangsorban az utolsó előtti, ami azzal a veszéllyel jár, hogy fennáll a térség további leszakadásának veszélye (1. táblázat).*

Magas hozzáadott értékű munka aligha képzelhető el ui. alacsonyán képzett szakemberekkel, ami a szakképzésben, a felsőfokú szakképzésben és a felsőoktatásban részt vevőkre egyaránt vonatkozik.

- c) *Az Észak-magyarországi régió társadalmi összetétele és gazdasági helyzete heterogén. Néhány kedvezőbb helyzetű kistérség (pl.: az egri, a gyöngyösi, a miskolci) mellett jelentős számban vannak a perifériára sodródottak.*

A kedvezőtlen helyzetű kistérségek ún. képzettségi indexei rendkívül alacsonyak. A hiányos szakismeret, felkészültség, tudás kedvezőtlenül hat a gazdaság teljesítményére, az egyén életminőségére. Ebből az „ördögi körből” csak a képzéssel, ill. a képzettség növelésével lehet kitörni, ami az egyén és a társadalom együttes érdeke. Különösen igaz ez a megállapítás az észak-magyarországi deprimált kistérségek esetében. A munkaadók szerint növekvő gondot okoz, hogy egyre kevesebb jól felkészült, pontos, precíz munka végzésére alkalmas iparost találni ezekben a körzetekben.

- d) *Különös aktualitást ad a stratégiának, hogy a hazai fejlesztések kiemelt prioritásai között szerepel a humánerőforrás-fejlesztés, ami lehetőséget ad a pótlólagos forráshoz jutáshoz (amire a forráshiányos intézményeknek, ill. fenntartóiknak különösen nagy igényük van). Ennek azonban köztudottan az a feltétele, hogy a település, a térség is rendelkezzen fejlesztési elképzeléssel (a kabáthoz kell ui. a gombot kiválasztani, nem pedig fordítva!). A stratégia segítséget kíván nyújtani a pályázatok összeállításához is.*

^{1/} A munka elkészültét az Oktatási Minisztérium és az Országos Oktatási, Értékelési és Vizsgaközpont támogatta.

I. táblázat: Humán fejlettségi index (HDI) hazánkban (2004)

Régió	GDP/fő (eFt) ¹	Index ¹	Élettartam (év) ²	Index ²	Iskolázottság (%) ³	Index ³	HDI
Közép-Magyarország	1997	0,88	72,09	0,78	51,7	0,52	0,729
Nyugat-Dunántúl	1494	0,84	72,32	0,79	37,4	0,37	0,666
Közép-Dunántúl	1318	0,81	71,76	0,78	35,9	0,36	0,651
Dél-Dunántúl	982	0,77	71,03	0,77	33,7	0,34	0,623
Dél-Alföld	943	0,76	71,37	0,77	33,5	0,34	0,622
Észak-Magyarország	847	0,74	70,91	0,77	35,0	0,35	0,618
Észak-Alföld	832	0,74	70,86	0,76	32,6	0,33	0,609

Forrás: KSH területi statisztikai évkönyvei

¹ Egy főre jutó GDP (ezer forint).

Forrás: A bruttó hazai termék (GDP) területi megoszlása 2004-ben. KSH Budapest, 2005.

² A születéskor várható átlagos élettartam (év).

Forrás: Demográfiai évkönyv 2000.

³ A 18 éves és idősebbek közül legalább a középiskola 12. évfolyamát elvégezte (a megfelelő korúak százalékában).

Forrás: Népszámlálás 2001. 2. Részletes adatok.

e) *A gazdaságipotenciál-növekedés elképzelhetetlen a szakképzési potenciál emelése nélkül.* Ad hoc jellegű, kampányszerű akciók, a divatirányzatokat kiszolgáló, a gazdaság igényeit figyelmen kívül hagyó képzés aligha járulhat hozzá a térség versenyképességének növeléséhez.

f) *Az Észak-magyarországi régió, ill. annak kistérségi gazdasági-társadalmi fejlődését megalapozó középtávú (2007-2011 közötti) szakképzés-fejlesztési stratégia célja:*

- a *képzőhelyek innovációs képességének növelése, új (innovatív) képzési programok indításának iniciálása*, amely hozzájárulhat a régió foglalkoztatási viszonyainak javításához, új munkahelyek teremtéséhez; a tudásközpontú társadalom kialakulásához;
- a szakképzés szerkezetének és színvonalának fejlesztése, egyrészt a kínálat rugalmasabbá tétele, másrészt az egyén számára olyan ismeretek biztosítása, amelyek lehetővé teszik az esetleges pályamódosítások, ill. a további ismeretek megszerzését;
- az *intézményhálózat hatékonyságának növelése*; a célokkal konform intézményhálózat tervének felvázolása;
- *forrásteremtés* a XXI. század első évtizedéhez méltó szakmai feltételek biztosításához.

A stratégia időtávlatának megválasztása tudatos, alkalmazkodik az un. Új Magyarország Fejlesztés Terv időhorizontjához. Ugyanez mondható el a stratégia prioritásainak megválasztásáról. Csak így biztosítható a nemzeti és a térségi célok közötti összhang.

Az alkalmazott munkamódszer

A 90-es években lezajlott gazdasági és társadalmi átalakulás jelentősen megváltoztatta a szakképzés körülményeit. A gazdasági háttér átalakulásával az iskolai rendszerű szakképzés nem tudott lépést tartani, így csak részben tett eleget alapfunkciójának, a munkaerő-piaci

igényeknek megfelelő munkaerőképzésnek. Az Állami Számvevőszék 2003-ban végzett témavizsgálata változatlanul problémaként jelöli meg, hogy továbbra is hiányosak a gyakorlati képzések feltételei. Mint ismeretes, az 1993-ban elfogadott közoktatási és a szakképzési törvényt nem alapozta meg hosszú távú közoktatás- és szakképzés-fejlesztési koncepció, nem készültek stratégiai tervek. Hiányzott a térségi feladatok koordinációja, az érdemi együttműködés a szakképzésben érintett szervezetek között, nem alakult ki intézményesített információs kapcsolat a munkaügyi szervek, a munkáltatók és az oktatási intézmények között, elhúzódott a gyakorlati képzésben fontos ellenőrző és közvetítő szerepet játszó *gazdasági kamarák* átalakulása. A szakmunkásképzést a képzési és nem a felhasználói igény teljesítése jellemezte, amit a létszámnövelésre ösztönző normatív hozzájárulás is segített.

A gazdasági környezet változása Európa-szerte arra készíti a szakképzés jövőjével foglalkozó szakembereket, hogy kísérletet tegyenek a társadalmi, gazdasági változások lehetséges irányainak körvonalazására, ill. következtetéseket vonjanak le ezeknek a szakképzésre gyakorolt hatásáról; a tendenciákat és a hatásokat stratégiai tervekbe foglalják össze. A stratégiaalkotás tudatos tevékenység, melynek kialakult, nemzetközileg elfogadott gyakorlatát követjük munkánk során.

A stratégia kidolgozását hat lépésben végeztük el:

- a) *Az első lépésben a szakképzéssel kapcsolatos regionális (megyei és kistérségi) keresleti/kínálati viszonyokat elemeztük. Felmértük az intézmények számát, területi elhelyezkedését, oktatási, képzési kínálatát, infrastrukturális helyzetét; áttekintettük a régió demográfiai viszonyait, a szülők, a gyerekek, a gazdaság által megfogalmazott igényeket. Vizsgáltuk, hogy:*
 - *az iskolarendszerű szakképzés hogyan illeszkedett a munkaerő-piaci igényekhez, megfelelően működött-e az oktatás és a munkaerőpiac közötti kapcsolatrendszer az Észak-magyarországi régióban;*
 - *a szakképzésre vonatkozó előírások változásai hogyan hatottak a képzési szerkezet átalakítására és a tanulók munkaerő-piaci értékének az emelésére;*
 - *a rendelkezésre álló központi és helyi források kellő lehetőséget teremtettek-e a szakképzés felismert irányváltásához.*
- b) *A második lépésben az Észak-magyarországi régió jelenlegi szakképzési helyzetét jellemző SWOT-elemzésre került sor. (A SWOT-táblákat szakértői team állította össze a képzőhelyek és a munkaadók szakembereinek részvételével.)*
- c) *A harmadik lépésben a gazdasági/demográfiai prognózisok figyelembevételével összeállítottuk a fejlesztés célrendszerét, megfogalmaztuk a prioritásokat, ill. a kívánatos programokat.*
- d) *A negyedik lépésben megvizsgáltuk a megvalósíthatóság feltételeit, összeállítottuk forrástérképét, javaslatot tettünk az együttműködő partnerek körére.*

A tényállapot összefoglalása

Az Észak-magyarországi régió elmúlt két évtizedének társadalmi-gazdasági folyamatai kedvezőtlenül befolyásolták a szakképzés keresleti és kínálati viszonyait, negatívan hatottak a demográfiai helyzetre, az iskolázottságra, valamint a munkaerő-piaci folyamatokra. Ellentmondásos a szakképzés terén tapasztalható *kínálati helyzet*, mert az intézményi háttér oktatási struktúrája lassabban változott a kívánatosnál, nem vagy csak részben tartott lépést a munkaerő-piaci igényekkel. Egy-egy gazdasági ág felszámolásával (pl. bányászat, kohászat) egyidejűleg megszűnt, ill. visszafejlődött a képzés, helyette azonban nem sikerült a valós piaci igényeknek megfelelő vagy azt pozitívan befolyásoló szakmai képzést indítani. Időközben

megváltoztak azok a társadalmi, gazdasági kihívások, amelyekre a régió szakképzésének választ kell adnia.

Az anyag terjedelmi korlátai miatt csak néhány kiemelt kérdéskör bemutatására helyeztük a hangsúlyt. Tényállapot-összefoglalásunk a régió:

- *humán potenciál* helyzetének (demográfiai viszonyok, iskolázottság) elemzésére,
- *gazdasági és munkaerő-piaci helyzetének* vizsgálatára,
- *szakképzés iránti keresletének* változására,
- *szakmakínálati helyzetére* terjed ki.

A régió demográfiai helyzete (konklúziók)

A társadalmi-gazdasági környezet változása nyomán az elmúlt évtizedben a hazai szakképzés új kihívásokkal szembesült. Ezek közül talán a legjelentősebb a demográfiai helyzet romlása. A *születések számának csökkenése* több szempontból is komoly gondot jelent hazánkban.

Veszélyek

- Az Észak-magyarországi régióban az elmúlt évtizedben *csökkent az élveszületések száma*.
- A régió lakossága folyamatosan *öregszik*, miközben a születés pillanatában *várható életkor nem nő*.
- Az élveszületetteken belül *nő a hátrányos szociális helyzetű, alacsonyabb tanulási hajlandóságú, speciális pedagógiai módszereket igénylők aránya*.
- A kedvezőtlen demográfiai tendenciák miatt *várhatóan csökken az iskolai rendszerű szakképzésben részt vevő tanulók létszáma*.

Lehetőségek

- *Átjárhatósági mobilitás növelése*. Egyre nyilvánvalóbbá válik, hogy az ismeretek állandó megújulása új ismeretek, ill. szakmák megszerzésére ösztönzik azokat, akik egzisztenciális helyzetüket megtartani, ill. javítani kívánják.
- *Határon túli fiatalok fogadása*. A régió adottságai lehetővé teszik, hogy a határ menti kistérségek szakképző intézményei határon túlról érkező gyerekeket fogadjanak részben a túloldalon jelentkező hiányzó képzési lehetőségek pótlására, részben kompetitív képzési feladatok megoldására.
- A munkahelyüket elvesztő idősebb korosztályok *átképzése, továbbképzése*, új igények megjelenése lehetővé és szükségessé teszi, hogy a képzésben már egyszer részt vevők ismét visszatérjenek az oktatásba (*egy életen át tartó tanulás*).

A régióban élők iskolázottsági helyzete (konklúziók)

Veszélyek

- A középfokú képzésben tapasztalható verseny következtében, különösen az érettségi nélküli szakmák esetében, *romlott a beiskolázhatók szociális háttere, hozott ismeretanyaga, ami egyre több pedagógiai problémát vet fel*.
- A növekvő arányú roma lakosság körében az átlagosnál rosszabbak az iskolázottsági mutatók, így romlanak a munkába állási esélyeik. *Különösen kedvezőtlenek a roma nők munkaerő-piaci kilátásai*.
- A régióban nőtt az érettségit is adó középiskolákban tovább tanuló fiatalok létszáma, ami azt eredményezte, hogy a szakiskolákba a leggyengébb tanulási képességekkel rendelkező tanulók jelentkeznek. A meghosszabbított és emelt szintű közismereti képzés követelményeit a szakiskolai tanulók meghatározó hányada nem tudja teljesíteni, amely növekvő számú bukást és lemorzsolódást, alacsony szintű elméleti tudást eredményez a 9. és a 10. évfolyamokon. Így a 16. életévig tartó

tankötelezettséget a régió szakiskolái sokszor nem tudják biztosítani: a lemorzsolódás aránya – a csökkenés ellenére – még mindig ebben az intézménytípusban a legnagyobb.

Lehetőségek

- *Területileg koncentrált* speciális, kis csoportos felzárkóztató programok kidolgozása, pályázatfigyelés, forrásteremtés.

A régió gazdasági és munkaerő-piaci helyzete (konklúziók)

Erősségek

- Az Észak-magyarországi régióban az ipari termelés visszafejlődése, a nehézipari jelleg megszűnése ellenére *ma még mindig erősek az ipari tradíciók*. Jól szemlélteti ezt a zöldmezős termelő beruházások jellege is.
- Az elmúlt évtizedben az autópálya-építések hatására kedvezőbbé vált a régió főiskolai elérhetősége, csökkentek a logisztikai akadályok, ami felértékelte a régiót a jövőbeni befektetők előtt.

Gyengeségek

- A régió, különösen Borsod-Abaúj-Zemplén megye néhány kistérségének imázsa változatlanul rossz, ami rontja a térség versenyképességét.
- Az elmúlt időszak szakképzése nem jelentett különös vonzerőt a befektetők számára.

Veszélyek

- Az átképzések egy része, mint azt a munkaerő-piaci adatok is alátámasztják, nem járult hozzá a munkaerőpiac potenciáljának növeléséhez.
- A munkanélküliség meghaladja az országos átlagot, ami egyes társadalmi szektorhoz tartozó fiatalok esetében nem növeli a tanulási hajlandóságot (minek tanuljak, ha úgyszemint lehet elhelyezkedni!).

Lehetőségek

- Kiemelt figyelmet kell fordítani az alacsony gazdasági teljesítményű térségekben a szakmaszerzési beiskolázási propagandára. Ezt a tevékenységet nem 14 éves korban kell megkezdeni az általános iskola 8. osztályában, hanem jóval korábban. Különösen fontos ez a roma fiatalok körében, ahol a továbbtanulási hajlandóság jóval alacsonyabb, mint korosztályos társaiké. A továbbtanulásra való mentális és ismeretbeli felkészítésnek az utóbbi esetben jóval korábban kell megkezdődnie. (Beigazolódott, hogy egy-két látványos akció nem hoz tartós eredményt! Az esetleges költségcsökkentő intézkedések ezeket a területeket ezért nem érinthetik, ill. a pályázatokkal további forrásokat kell szerezni!)

A szakképzés keresleti helyzete a régióban (konklúziók)

Veszélyek

- A szakmaválasztást a divat, valamint az iskolák kínálata befolyásolja.
- Az iskolák kényelmi, adottságbeli okokból a kívánatosnál lassabban változtatják oktatási kínálatukat.
- A képzőhelyeknek nincs reális képe végzettjeik elhelyezkedéséről, az iskolák többsége a végzést követően teljesen elveszíti kapcsolatát volt hallgatóival.

Lehetőségek

- Regionális és kistérségi munkaerő-piaci prognózisok összeállítása, szakképző intézményekhez történő visszacsatolása.
- Az iskoláknak fel kell ismerni a saját információs rendszer szükségességét. Csak ennek birtokában van lehetőségük a profil változtatására, a képzések rugalmasabbá tételére.

Erősségek

- Nőtt a kiegészítő és átképzésekben részt vevők száma.

Gyengeségek

- A pályakezdekők iránti igény elsősorban a külföldi tulajdonban lévő társaságok részéről jelentkezik. A kis- és középvállalatok többsége legalább 2-3 éves gyakorlattal rendelkező munkaerőt keres.

Szakképzés-kínálati helyzet (konklúziók)*Veszélyek*

- Forrás hiányában valamennyi képzőhely nem fejleszthető.
- Az iskolarendszeren kívüli szakképzést folytató intézmények elszívó hatásának erősödése várható.
- Az iskolarendszeren kívüli hallgatók tekintetében nem rendezett a gyakorlati oktatás, hiszen egyes hallgatók a munkájuk megtartása érdekében tanulnak, míg más hallgatók az elhelyezkedésük érdekében. Míg az előbbieknél erőteljesen specializált a gyakorlati tudása, az utóbbiaknak nincs módjuk kellő begyakorlásra. Reális esély lehet e súlyos probléma megoldására a gyakorlati szintvizsga bevezetése.

Lehetőségek

- A területi koncentráció lehetőséget ad a pénzügyi és szakmai erők koncentrációjára.
- A gazdasági kamarák szervezésével, koordinálásával megvalósuló szintvizsgák elsősorban a gyakorlatigényes szakmákban biztosíthatják a gyakorlati képzés ellenőrzését, illetve minőségbiztosítását. Ez a megoldás ösztönözheti a szakképzés munkaerő-piaci igényekhez való alkalmazkodását. A gyakorlati szintvizsga várható eredményei a következők:
 - Az időszaki szintvizsgák rendszere a tanártól és a tanulótól következetes, tervszerű munkát igényel. A vizsgára ugyanis készülni kell, az oktatóknak tehát fel kell készíteni a tanulót, a tananyagot a követelmények figyelembevételével kell feldolgozni.
 - A gyakorlati szintvizsgák követelményrendszere tudatosabb, tervszerűbb oktatási metodikát igényel. Így a minimumra csökkenthető a napi munkához igazodó „ad hoc” jellegű tanári tevékenység, amely mozaikszerű tudást eredményez, nem biztosítja az elvárt gyakorlati felkészültségi szintet.
 - A tanuló is és a gyakorlati képzőhely is reális képet kap arról, hogy időarányosan hogyan teljesítették a szakmai követelményeket.
 - Kiszűrhetőek lesznek a képzésből a nem tervszerűen oktatók, a tanulót csak munkaerőnek tekintő gazdálkodó szervezetek.
- Erősíteni kell a pályaorientációs tevékenységet.

A szakmacsoportonkénti kínálat helyzete*Veszélyek*

- A képzési kereslet és kínálat nincs összhangban; a régió gazdasági szerkezete és a szakképzés kínálati oldala között nincs szignifikáns összefüggés. A munkaerő-piaci szükséglet szempontjából már feszültség van a szakmunkások iránti munkaerőigény és a szakiskolai tanulólétszám-alakulás között, különösen akkor, ha figyelembe vesszük a szakiskolákban továbbtanulók csökkenő arányát is.
- Ez a trend akkor is aggasztó, ha tekintetbe vesszük, hogy a munkaerő pótlási szükségletének csak egy részét adja az iskolarendszertől kikerülő állomány, figyelembe kell venni az át- és továbbképzésekben részt vevőket, a középiskolai végzettséggel is rendelkező szakmunkásokat stb. Másik szempont azonban, hogy a

gazdaság szereplői előtt egyre inkább felértékelődnek a szakmájukat magas szinten művelő, önállóan dolgozni képes, megbízható, jól képzett szakmunkások.

- Előbb-utóbb szembesülniük kell a régió iskolarendszerű szakképzőhelyeinek azzal, hogy azok az intézmények, amelyek nem tudnak váltani, elveszítik működőképességüket, mert egyrészt az iskolarendszeren kívüli képzőhelyek is érdekelték a képzési piacokon, másrészt a multinacionális cégek maguk biztosítják a speciális szakképesítés megszerzését. Azaz új szereplők jelennek meg a képzési piacon, ami tovább rontja az iskolai jellegű szakképzés esélyeit.
- A szakmaszerkezet átalakulása időnként pszeudoigények alapján történt(nik).
- A kínálatbővítést fékezheti a tanári kar felkészületlensége.

Erősségek

- Kialakult intézményrendszer, működőképes infrastruktúra.
- Megindult a képzési profil és a szakmaszerkezet átalakulása a régió szakképző intézményeiben.

Gyengeségek

- A gyakorlati feltételek színvonala nem minden esetben felel meg a XXI. század kívánalmainak.
- A régió szakképző intézményeinek együttműködése esetleges.
- A gazdasági igények ismeretének esetlegessége.
- A tanári kar nyelvismerete és mobilitási potenciálja alacsony.
- A gyakorlati képzés tárgyi-technikai-technológiai feltételei az elmúlt évtizedben több vonatkozásban romlottak, a nagyvállalati gyakorlati képzőhelyek megszűnése döntő hatású, kedvezőtlen változás volt. A szakközépiskolai expanzió következtében a szakiskola tárgyi-technikai feltételeinek a javítására arányaiban jóval kevesebb pénz jutott, mint a szakközépiskolára.

Lehetőségek

- Hálózatépítés. Az iskoláknak egyre inkább fel kell ismernie, hogy „egyedül nehezebben megy”. Ki kell alakítani az együttműködő partnerségi kört, amelyben helyet kell kapniuk a társintézményeken túl a gazdaság szereplőinek is.
- Határon túli képzőhelyekkel közös programok indítása.
- Nyugat-európai képzőhelyekkel közös programok indítása.
- Új módszerek és képzési formák bevezetése.
- A képzési gyakorlatorientáltságának az erősítése.

Várható tendenciák (konklúziók)

Demográfiai tendenciák

- A régió lakónépessége 2020-ig várhatóan a 2000. évihez képest 5-6 %-kal csökken.
- Az élveszületések arányán belül a 2000. évi bázishoz képest 6-8 %-kal nő a roma születések száma.
- Az iskolai szakképzésbe belépő népesség egyrészt a negatív demográfiai tendenciák, másrészt az elszívó hatás következtében min. 10%-kal csökken 2020-ra (a 2000. évihez képest).
- Magas szakmai kvalifikáltságúak a térségbe történő be- és eláramlással érdemben nem lehet számolni.

A régió gazdasági és munkaerőpiaci tendenciái

Az Észak-magyarországi régió gazdaságát 2020-ig az alábbi hatások befolyásolják:

- A kelet-szlovákiai és a dél-lengyelországi régiók társadalmi-gazdasági folyamatainak régióra gyakorolt hatása nő.
- A kistérségek közötti (különösen az EU forrásaként folyó) verseny felerősödik.
- Javulni fog a régió elérhetősége, ill. a régió belüli logisztikai viszonyok.
- Regionális tudásközpont(ok) jönnek létre.
- *Vegyipar*: tovább nő az ágazaton belül a tőkekoncentráció és a K+F igény; a vegyipari társaságok és a kapcsolódó érdekeltségek tőzsdei árfolyam érzékenysége nő, erősödik a fúziós tendencia.
- *Mezőgazdaság, élelmiszer-gazdaság*: tovább nő a mező- és élelmiszer-gazdasági integrációk súlya; tovább nő a biotermékek és készítmények iránti igény; az 1-2 személyes gazdaságok száma csökken.
- *Gépipar*: tovább nő az ágazat súlya; nő a hálózatok (klaszterek) ágazati súlya.
- *Turizmus*: nő a réteg (ifjúsági) és a speciális szolgáltatásokat (egészségmegóvás, rekreáció) biztosító turizmus jelentősége.

A régió gazdasági felzárkózása elképzelhetetlen a gazdaság szerkezetének változtatása, a régió exportképességének növelése nélkül. Az Észak-magyarországi régióra vonatkozó gazdasági prognózis kapcsán elvileg három alaphipotézis állítható fel:

- *Az első változat* szerint a régió, ill. a megyék gazdasági teljesítménye, a GDP növekedési üteme tartósan alatta marad az országos átlagnak (pesszimisztikus változat).
- *A második változat* szerint a GDP növekedési üteme egyre inkább összhangba kerül az országos átlaggal, így megindulhat a régió lassú, hosszan tartó felzárkózása.
- *A harmadik változat* azt feltételezi, hogy a régió gazdaságfejlődési dinamizmusa tartósan az országos átlagot meghaladó mértékű lesz, ami lehetőséget adna a gyors gazdasági felzárkózásra (optimisztikus változat).

A stratégia összeállításakor az első és a második változatot vettük figyelembe.

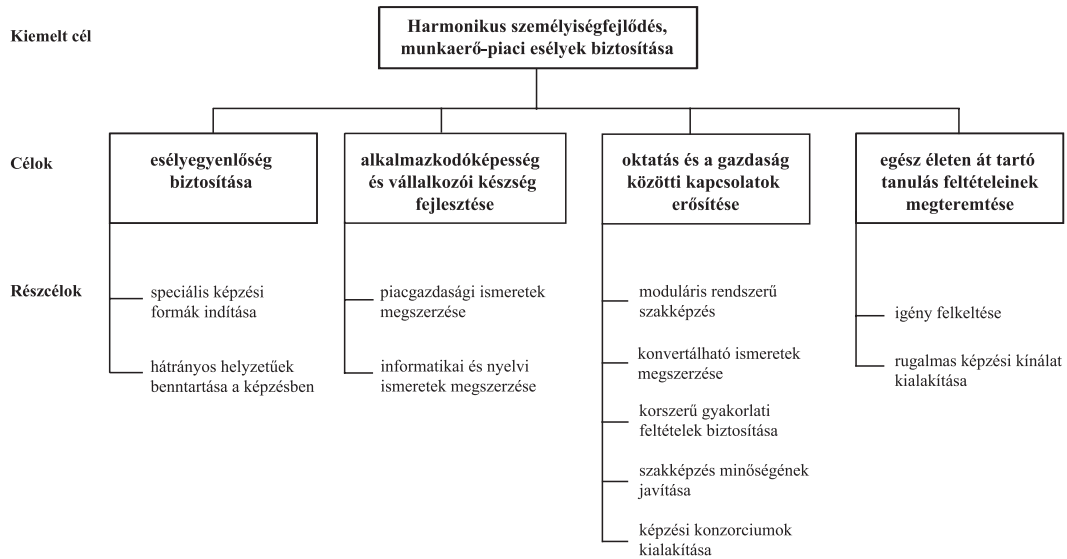
Stratégia

Az Észak-magyarországi régió 2011-ig terjedő szakképzési stratégiájának alapvető célja a gazdasági felzárkózás esélyének megteremtését támogató képzési és intézményhálózati struktúra kialakítása, ill. korábban az ehhez szükséges személyi, tárgyi feltételek meghatározása, ill. a forrásteremtés. A szakképzési stratégia azért is nélkülözhetetlen, mert az elkövetkező két évben az EU által nyújtott támogatások képezhetik a szakképzés fejlesztésére fordítható források meghatározó hányadát. A stratégia alapvetően célokat tűz ki, módszereket határoz meg, felméri az erőforrásokat, ill. keresi azok biztosításának lehetőségét.

A stratégia kiemelt célja a harmonikus személyiségfejlesztés, munkaerő-piaci esélyek biztosítása (1. ábra).

A kiemelt cél elérésének feltételei:

- a) az esélyegyenlőség biztosítása,
- b) az alkalmazkodóképesség és a vállalkozói készség fejlesztése,
- c) az oktatás és a gazdaság közötti kapcsolatok erősítése,
- d) az egész életen át tartó tudás feltételeinek megteremtése.

1. ábra: Észak-magyarországi régió középtávú szakképzésfejlesztésének célhierarchiája

- a) Esélyegyenlőség biztosítása. Ezen belül kiemelten kell kezelni:
- a hátrányos helyzetűek szakképzését;
 - a roma fiatalok szakképzési rendszerben történő benntartását, a szakképzettséget szerettek arányának növelését.
- b) Alkalmazkodóképesség és vállalkozói készség fejlesztése. Ezen belül az alábbi részcélok fogalmazhatóak meg:
- a gazdaság igényeihez igazodó képzési kínálat kialakítása;
 - a változó gazdasági környezethez igazodó vállalkozási készségek fejlesztése;
 - megfelelő tartalmú képzési kínálat és infrastruktúrával rendelkező rendszer kiépítése;
 - informatikai és nyelvi ismeretek megszerzése;
 - a versenyképességet javító képzési programok bevezetése.
- c) Az oktatás és a gazdaság közötti kapcsolatok erősítése. Ezen belül az alábbi célok megvalósítására kell törekedni:
- moduláris rendszerű, EU-normáknak megfelelő szakképzés;
 - konvertálható ismeretek megszerzése;
 - korszerű gyakorlati feltételek biztosítása;
 - képzési konzorciumok kialakítása;
 - szakképzés minőségének javítása.
- d) Az egész életen át tartó tanulás feltételeinek megteremtése. Ezen belül az alábbi részcélok fogalmazhatóak meg:
- az ismeretszerzési, a szakmai mobilitás iránti igény növelése;
 - a felnőttkori tanulásra való igény megteremtése;
 - a munka világából kikerülő nők átképzési hajlandóságának növelése;
 - rugalmas képzési kínálat kialakítása.

Programok

Az előbbieken megfogalmazott *célok* elérése érdekében az Észak-magyarországi régió esetében az alábbi három stratégiai program (prioritás) fogalmazható (3. táblázat):

- életpálya-tervezési program;
- hálózatfejlesztési program;
- képzésfejlesztési program.

Az egyes prioritásokhoz olyan operatív programokat rendeltünk, amelyek direkt és indirekt módon hozzájárulnak

- a képzetesebb munkaerőpiac megteremtésével a régió gazdasági versenyképességének növekedéséhez;
- az egyének elhelyezkedési lehetőségeinek javításához és így az életszínvonaluk emeléséhez;
- a régió belüli társadalmi-gazdasági kohézió kialakításához.

A régió középtávú szakképzés-fejlesztési stratégiájában 10 programra tettünk javaslatot (3. táblázat):

3. táblázat: Észak-magyarországi régió középtávú szakképzés-fejlesztési stratégiájának programstruktúrája

Stratégiai programok		
1. prioritás	2. prioritás	3. prioritás
Életpálya-tervezési program	Hálózatfejlesztési program	Képzésfejlesztési program
Operatív programok		
1.1 Operatív program	2.1 Operatív program	3.1 Operatív program
„Útjelző” – tanácsadás-fejlesztés	„Háló” – kapcsolatok, együttműködések fejlesztése	„Tudás” – képzési struktúra fejlesztése
1.2 Operatív program	2.2 Operatív program:	3.2 Operatív program
„Empátia” – tanárfelkészítés	„Hozzáértés” – gyakorlati képzés fejlesztése	„Élettér” – horizontális képzésfejlesztés
1.3 Operatív program	2.3 Operatív program	3.3 Operatív program
„Érvényesülés” – diákfelkészítés	„Mozgástér” – mobilitás növelése	„Kézfogás” – vonzáskörbővítés
		3.4 Operatív program
		„Esély” – hátrányos helyzetűek esélyegyenlőségének megteremtése

- *Útjelző*: tanácsadás fejlesztési program;
- *Empátia*: tanárfelkészítő program;
- *Érvényesülés*: diákfelkészítő program;
- *Háló*: a képzőhelyek kapcsolati rendszerének fejlesztési programja;
- *Mozgástér*: a képzésben részt vevők mobilitásnövelési programja;
- *Tudás*: a szakképzés képzési struktúrájának fejlesztési programja;
- *Hozzáértés*: gyakorlati képzés fejlesztési programja;
- *Élettér*: a szakképzésen belüli átjárhatóság fejlesztési programja;
- *Kézfogás*: a képzésben részt vevők vonzáskörét fejlesztő program;

- *Esély*: a hátrányos helyzetűek esélyegyenlőségi programja.

Az operatív programok egyrészt önmagukban is zárt feladatokat jelentenek, ugyanakkor nyilván nem teljesen függetlenek egymástól. A közöttük meglévő ok-okozati kapcsolat sokrétű, amely további eredménynövelő hatású (4. táblázat).

4. táblázat: Az operatív programok kapcsolatai

		1.1	1.2	1.3	2.1	2.2	2.3	3.1	3.2	3.3	3.4
1.1	Tanácsadói program				X			X	X	X	X
1.2	Tanáralkészítési program	X			X	X	X	X		X	
1.3	Diákképzési program		X			X	X		X		
2.1	Kapcsolati háló program						X	X	X	X	
2.2	Gyakorlati képzésfejlesztési program	X	X	X	X		X	X	X	X	X
2.3	Mobilitási program		X	X		X			X	X	
3.1	Infrastruktúrafejlesztési program			X	X		X		X	X	X
3.2	Horizontális fejlesztési program	X	X	X	X	X	X	X		X	X
3.3	Vonzáskör-bővítési program	X				X	X		X		X
3.4	Hátrányos helyzetű fiatalok felzárkóztatási programja	X	X	X	X				X		

Összefoglaló, ajánlások, további feladatok

Az elmúlt 12 évben folyamatosan romlottak a foglalkoztatottsági viszonyok az Észak-magyarországi régióban. Ennek oka többek között a térség gazdasági hanyatlásában (munkahelyek felszámolásában), a barna- és zöldmezős beruházások alacsony számában, valamint a képzési, átképzési struktúra merevségében, ill. ezeknek a kölcsönhatásában kereshető. A régió foglalkoztatási viszonyai összességükben az országos átlagnál kedvezőtlenebbek. A helyzetet tovább rontja, hogy az átlag rendkívül eltérő munkanélküliségű gazdasági és társadalmi helyzetű kistérségeket foglal össze.

Az Észak-magyarországi régió középtávú szakoktatás-fejlesztési stratégiája azzal a szándékkal készült, hogy:

- összefoglaló leltárt és láttelepet adjon a három (Borsod-Abaúj-Zemplén, Heves és Nógrád) megye szakképzését meghatározó keresleti és kínálati helyzetről;
- megfogalmazza azt a reális célt, amelyet három éven belül a régióknak el kellene érni gazdasági versenyképessége növelése, a régió belüli társadalmi, gazdasági esélyegyenlőség javítása és a felzárkózás megindítása érdekében;
- javaslatot tesz a cél elérésének módszerére és a forrásokra.

A *stratégia kiemelt célja*: a képzésben részt vevők harmonikus személyiségfejlődésének elősegítése, a munkavállalók munkaerő-piaci esélyeinek növelése.

A *stratégia általános céljai*:

- a munkaerő-képzettség általános színvonalának emelése és új szakmai (nyelvi, gazdasági, menedzsment) ismeretek megszerzése;
- a felnőttképzés korszerűsítése és kiterjesztése;
- a foglalkoztatási igények és a munkaerő-kínálat közti egyensúly megteremtése;
- a foglalkoztatási arány növelése és a munkanélküliség csökkentése;
- a foglalkoztatási esélyegyenlőség javítása;
- a nők előtt álló munkapiaci akadályok csökkentése;
- az intézmények kapcsolatainak fejlesztése.

Az általános célok mellett négy *speciális cél* fogalmazódott meg:

- esélyegyenlőség biztosítása;
- alkalmazkodóképesség és a vállalkozói készség fejlesztése;
- az oktatás és a gazdaság közötti kapcsolat erősítése;
- az egész életen át tartó tanulás feltételeinek megteremtése.

A *stratégia hatásindikátorai*:

- a munkanélküliségi ráta csökkentése a régió elmaradott térségeiben (%);
- specifikus szakmai képzettséggel rendelkező munkavállalók arányának növekedése (%);
- a magasabb, több szakismerettel rendelkező munkavállalók arányának növekedése (%);
- a munkaerőképzésben való részvétel emelkedése (%);
- újból munkába álltak arányának emelkedése (a támogatottak, képzésben részt vettek %-a);
- a nők munkaerő-piaci aktivitási rátájának növekedése (%);
- a támogatott közösségi szervezetekben aktív emberek száma egy év után (férfi/nő);
- a munkaerő termelékenységének növekedése a növekvő szakképzettség hatására (a kibocsátás/foglalkoztatott %-os növekedése);
- létrehozott/megvédett munkahelyek száma három év után (száma, az összes munkahely %-a).

Közhely, de a gyakorlatot számtalan esetben igazolta: minden stratégia annyit ér, amennyit abból megvalósítanak! Ennek érdekében az alábbiakat javasoljuk:

a) A stratégia széles körű propagálása

- Meg kell ismertetni a politika regionális kulcsszereplőit a leírtakkal (kiadvány).
- Tájékoztatni kell az iskolai rendszerű szakképző intézmények vezetőit, vezető tanárait a programokról (kiadvány + work-shops).
- A közvélemény tájékoztatása (helyi sajtó, rádió, tv).
- Az országos szakmai közvélemény tájékoztatása, a régióról alkotott image formálása (konferencián előadások, szócikkek).

b) Programok indítása

- Szervezett segítségnyújtás a kívánatos pályázatok elkészítéséhez (pályázatíró tréning szervezése).

c) Programok indítása

- Folyamatos pályázatfigyelés, pályázatok generálása.